

Edukacijski rehabilitator u profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u ustanovi URIHO

¹Vesna Zećirević, ¹Željka Šemper

¹Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

Kontakt za korespondenciju: v.zecirevic@uriho.hr

Stručni rad

Sažetak

URIHO - Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom najveća je zaštitna radionica u Hrvatskoj u kojoj osobe s invaliditetom rade na različitim radnim mjestima u Službama ili Proizvodnim jedinicama, gdje su za prijenos znanja, tijek radnog procesa i kvalitetu rada zaposlenika odgovorni radni instruktori. Stručni tim Službe za rehabilitaciju doprinosi radno-socijalnoj i psihosocijalnoj prilagodbi zaposlenika s invaliditetom na radnom mjestu. Važan uvjet povećanja njihove zapošljivosti i socijalne uključenosti je profesionalna rehabilitacija. URIHO-va Služba za rehabilitaciju ovom je području dala izuzetni doprinos otvorivši Radni centar i Virtualnu radionicu koji su postali dio Standarda usluga profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom. Korisnici Radnog centra i Virtualne radionice su dugotrajno nezaposlene osobe s invaliditetom. Tijekom 6 mjeseci uz trenera, instruktora i stručni tim obnavljaju i nadograđuju znanja i vještine te sudjeluju na radionicama uvježbavanja tzv. „mekih vještina“. Pred kraj profesionalne rehabilitacije odlaze na stručnu praksu. U Radni centar uključeni su korisnici pomoćnih, obrtničko - industrijskih zanimanja, dok se u Virtualnoj radionici korisnici osposobljavaju u uredskim zanimanjima. Praćenja pokazuju kako se nakon opisanog procesa velik broj korisnika uspije zaposliti.

U procesima profesionalne rehabilitacije i rada osoba s invaliditetom uloga edukacijskog rehabilitatora prvenstveno se odnosi na radno-socijalni kontekst osobe s invaliditetom, bilo da se radi o korisniku ili zaposleniku.

Ključne riječi: edukacijski rehabilitator, profesionalna rehabilitacija, zapošljavanje

Uvod

Prema Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (čl. 7), zapošljavanje je ključni element uključenosti i ekonomske neovisnosti svih građana i jedno od temeljnih ljudskih prava. Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN 39/18) uređuje se djelatnost profesionalne rehabilitacije, zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, mjere za poticanje njihovog zapošljavanja i rada, djelatnost i nadležnost Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu Zavod za vještačenje), kao i djelatnost centara za profesionalnu rehabilitaciju. U Hrvatskoj se osobe s invaliditetom mogu zaposliti na otvorenom tržištu rada te pod posebnim uvjetima u integrativnoj ili zaštitnoj radionici, uz odgovarajuću podršku i prilagodbu (Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom NN 39/18). Zaštitna radionica je ustanova ili trgovačko društvo osnovano radi zapošljavanja osoba s invaliditetom koje se ne mogu zaposliti na otvorenom tržištu rada ili u integrativnoj radionici. Zaštitna radionica mora od ukupnog broja zaposlenih imati najmanje 51% zaposlenih osoba s invaliditetom, od čega pak 20% osoba s invaliditetom treba raditi na zaštitnim radnim mjestima. Prema članku 3 Pravilnika o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN 75/18): „*Zaštitna radna mjesta nastaju kada se redovno radno mjesto razdijeli na više funkcionalno povezanih zaštitnih radnih mjesta. Na jednom zaštitnom radnom mjestu radi jedna osoba s invaliditetom. Uvjeti rada i radni postupci su na zaštitnom radnom mjestu optimalno prilagođeni osobama s invaliditetom koje imaju teškoća s radnom izdržljivošću, osciliraju u radnom funkcioniranju te im je potreban veći opseg stručne podrške uz svakodnevno trajno praćenje u radu.*“

URIHO – primjer prakse profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom

URIHO - Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, sljednik „Ivančice“ osnovane 1946. godine, najveća je zaštitna radionica u Republici Hrvatskoj (Monografija (2016). Tijekom njezinog dugog postojanja osposobljeno je za samostalan život i rad nekoliko tisuća osoba s invaliditetom. Od ukupno 502 zaposlenika trenutno je 61% zaposlenika s invaliditetom, koji ovisno o zvanju i stručnoj spremi mogu raditi na različitim radnim mjestima u Službi financija, Službi za komercijalu, Službi za rehabilitaciju te Proizvodnim jedinicama – Obrada metala i keramike, Ortopedija, Konfekcija, Tisak i kartonaža. U svim navedenim Službama i Proizvodnim jedinicama zaposleni su radni instruktori različitih zanimanja i stupnjeva obrazovanja. Njihova uloga jest uvođenje svih zaposlenika u posao, usmjeravanje u procesu rada, davanje uputa, provjera učinjenog. U sklopu Službe za rehabilitaciju URIHO-a zaposlen je stručni tim kojeg čine socijalni radnici, socijalni pedagog, psiholozi i edukacijski rehabilitatori. Uz radne instruktore oni daju važan doprinos radno-

socijalnoj i psihosocijalnoj prilagodbi svih zaposlenika na radnom mjestu, prvenstveno onih s invaliditetom. Svaki član tima doprinosi svojim specifičnim stručnim znanjima te djeluje prema načelima vlastite profesije. Općenito, poslovi stručnih radnika zaštitne radionice obuhvaćaju razgovore, detekciju, procjenu, praćenje, ispitivanje, pomoć i podršku. U obavljanju navedenih poslova stručni radnik - edukacijski rehabilitator svoje djelovanje pretežno usmjerava radno-socijalnom kontekstu zaposlenika s invaliditetom. Neke od njegovih zadaća pri tome jesu:

- Uvid u dokumentaciju novog zaposlenika – nalaz i mišljenje, rješenje o tjelesnom oštećenju, medicinska i druga dokumentacija.
- Početni individualni razgovor s novim zaposlenikom radi prikupljanja podataka o školovanju – vrsti škole ili studija, teškoćama i/ili uspjesima tijekom školovanja te stručnoj praksi, radnom iskustvu – radni staž i radno iskustvo, dosadašnje teškoće i/ili uspjesi. Zatim postavlja pitanja vezana uz trenutni zdravstveni status kako bi procijenio odnos njegovog zdravlja i zahtjeva radnog mjesta u okviru kojeg obavlja poslove. Slijedi i pitanje motivacije za rad.
- Pisanje anamneze čije polazište jesu podaci prikupljeni tijekom individualnog razgovora sa zaposlenikom, nalaz i mišljenje tijela vještačenja ili neka druga priložena dokumentacija. Anamnezu čini i usporedba zdravstvenog stanja sa zahtjevima radnog mjesta, mišljenje edukacijskog rehabilitatora o mogućnostima i kvaliteti radno-socijalne prilagodbe zaposlenika s invaliditetom na radnom mjestu u odnosu na vrstu i stupanj oštećenja te mišljenje edukacijskog rehabilitatora o potrebnoj prilagodbi radnog procesa ili pristupa radnog instruktora. Ova anamneza se zajedno s anamnezom socijalnog radnika i psihologa prilaže u zaposlenikov dosje. Način prilagodbe radnog procesa i pristupa u neposrednom radu i komunikaciji sa zaposlenikom edukacijski rehabilitator predlaže nadležnom radnom instrukturu.
- Sudjelovanje u timskoj obradi koja se provodi temeljem svih prethodno sastavljenih stručnih anamneza te donošenjem zajedničkog zaključka o tome je li zaposlenik s invaliditetom u mogućnosti s obzirom na vrstu i stupanj oštećenja obavljati poslove radnog mjesta na kojem je zaposlen; je li potrebna i kakva prilagodba radnog procesa i/ili pristupa radnog instruktora u neposrednom radu sa zaposlenikom. Također se navodi je li zaposlenik upisan u očevidnik Zavoda za vještačenje kao osoba s invaliditetom.
- Redovni stručni obilasci Proizvodnih jedinica i Službi URIHO-a. Na zahtjev nadležne osobe u određenoj Proizvodnoj jedinici ili Službi, edukacijski rehabilitator može samostalno ili u suradnji s timom obaviti i izvanredni stručni obilazak - npr. ukoliko je zapažena teškoća

zaposlenika s invaliditetom prilikom rada zbog zdravstvenog stanja, u socijalnim odnosima s kolegama ili nadređenima, teškoćama odnosa čitave radne grupe i slično. Temeljem navedenog, najčešće u suradnji sa stručnim timom, edukacijski rehabilitator predlaže i provodi različite postupke usmjerene ublažavanju ili otklanjanju ovih teškoća (stručna podrška). Neki od navedenih postupaka jesu individualni razgovor sa zaposlenikom s invaliditetom, zatim s odgovornom osobom o spomenutim teškoćama te zajedničko predlaganje načina njihovog prevladavanja. Najčešće se radi o razumnoj prilagodbi radnog procesa (pauza, radno vrijeme, poseban stolac i stol, umanjivanje opsega posla, zamjena izvršitelja nekih poslova, korištenje asistivne tehnologije i slično), a rjeđe o prijedlogu promjene radnog mjesta. Ponekad se zaposleniku s invaliditetom predloži neki organizirani oblik provođenja slobodnog vremena (kreativne radionice, sportsko društvo URIHO-a i sl.) Također, pomaže radnom instrukturu u prilagodbi pristupa neposrednog rada sa zaposlenikom s invaliditetom s obzirom na teškoće uzrokovane vrstom i stupnjem oštećenja - npr. način davanja uputa, povratne informacije o radu, demonstracije zadatka, fizičkog vođenja i sl. Zadaci edukacijskog rehabilitatora uključuju i nastavak stručnog praćenja radno socijalne uspješnosti zaposlenika s invaliditetom, kao i pružanje odgovarajuće stručne podrške kada je potrebna te ukoliko zaposlenik na nju pristane. O opisanim postupcima edukacijski rehabilitator samostalno ili u suradnji s timom sastavlja zabilješku te ju prilaže u zaposlenikov dosje.

- Ukoliko zaposlenik radi na zaštitnom radnom mjestu, edukacijski rehabilitator zajedno s psihologom i socijalnim radnikom sudjeluje u sastavljanju, realizaciji, nadopuni i/ili izmjeni individualnog plana stručne podrške koji je također dio dosjea zaposlenika.
- Općenito, u suradnji s ostalim članovima stručnog tima kreira i provodi programe usmjerene podizanju socijalne uključenosti osoba s invaliditetom na radnom mjestu te podizanju kvalitete života svih zaposlenih osoba u Ustanovi.

Često je jedan od važnih preduvjeta povećanja zapošljivosti i socijalne uključenosti osoba s invaliditetom - profesionalna rehabilitacija. Mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije su usluge koje se izvode s ciljem da se osobu s invaliditetom osposobi za prikladan posao kako bi se ona zaposlila, zadržala posao te se profesionalno razvijala i napredovala (Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom (NN 75/18). Obuhvaća utvrđivanje preostalih radnih sposobnosti, profesionalno informiranje, analizu tržišta rada i mogućnosti zapošljavanja, radno osposobljavanje, savjetovanje, podizanje motivacije itd. URIHO-va Služba za rehabilitaciju ovom je području dala izuzetni doprinos kada je 2009.

godine otvorila Radni centar, a 2011. u sklopu EU projekta – prvu Virtualnu radionicu za osobe s invaliditetom. Obje navedene cjeline postale su dio Standarda usluga profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom Republike Hrvatske (Majsec Sobota, V., Matoš Buršić, I., Vrbančić, S., 2016). Korisnici Radnog centra i Virtualne radionice su dugotrajno nezaposlene osobe s invaliditetom, koje temeljem obrade i upućivanja od strane Centra za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb, u sklopu jedne od navedenih usluga prolaze proces profesionalne rehabilitacije. U zajedničkom radu s korisnicima naglasak se stavlja na aspekte postizanja njihove kvalitetne radno-socijalne i psihosocijalne integracije te njihove jake strane, a glavni moto jest „Idem na posao“. Zadnji mjesec profesionalne rehabilitacije korisnici odlaze na stručnu praksu u realnu radnu sredinu gdje imaju mogućnost primijeniti, ispitati te dodatno uvježbati znanja i vještine stečene u Radnom centru ili Virtualnoj radionici. Na opisan način povećava se mogućnost njihove zapošljivosti. Treba napomenuti da u Radnom centru borave korisnici pomoćnih obrtničko industrijskih zanimanja kao što su pomoćni krojač, pomoćni obućar, pomoćni knjigoveža, pomoćni galanterist, pomoćni bravar, kao i različitih jednostavnih pomoćnih poslova čišćenja i održavanja. Pored intelektualnih teškoća, oni često imaju i dodatna oštećenja. U Virtualnoj radionici korisnici se osposobljavaju u okviru komercijalnih, administrativnih i računovodstvenih zanimanja te najčešće imaju neki oblik tjelesnog oštećenja. Od dosadašnjeg ukupnog broja korisnika Virtualne radionice (125) zaposlilo se 62% korisnika, pretežno na otvorenom tržištu rada. Od ukupno 218 korisnika Radnog centra 58% je našlo posao i to pretežno u zaštitnim i integrativnim radionicama. U Radnom centru i Virtualnoj radionici uz trenere i instruktore, kao i za URIHO-ve zaposlenike s invaliditetom, uspješnijoj radno-socijalnoj i psihosocijalnoj prilagodbi korisnika doprinosi stručni tim u sastavu socijalni radnik, psiholog, socijalni pedagog i edukacijski rehabilitator. Pri tome je uloga edukacijskog rehabilitatora vrlo slična i jednako važna ulozi koju ima u praćenju i podršci zaposlenoj osobi s invaliditetom, odnosno glavna zadaća mu je prilagodba načina podučavanja i komunikacije radnog instruktora s korisnikom u odnosu na njegovu vrstu i stupanj oštećenja (Zecirević, V., Šeparović, T., Matoš, I., Pavlić Cindrić, M., 2015). Međutim, specifični dio rada u Virtualnoj radionici i Radnom centru čine mjesečna praćenja i procjene radno-socijalnog funkcioniranja korisnika, o čemu edukacijski rehabilitator sastavlja mjesečne izvještaje priložene u dosje. Oni ujedno čine dijelove timskih izvještaja o korisnicima, a koja se sastavljaju na mjesečnim interdisciplinarnim sintezama i potom šalju Centru za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb. Kako bi napravio kvalitetnu procjenu radno-socijalnog funkcioniranja korisnika, edukacijski rehabilitator se služi opservacijom korisnika u radnoj situaciji te informacijama o njihovom radu, a koje mu može dati radni instruktor, ponekad i sam korisnik. Edukacijski rehabilitator u svojoj procjeni se također služi posebno

kreiranom listom praćenja koja sadrži sljedeća područja procjene: motivacija, mogućnost usvajanja novih znanja, spretnost, samostalnost, kvaliteta i brzina rada, stabilnost radnog funkcioniranja, prilagodba na radne zadatke, socijalna komunikacija u radnim situacijama te samoinicijativa (Majsec Sobota, Vrbančić, Matoš Buršić, i sur. 2016). Svako područje odnosi se na jedan aspekt radno-socijalnog funkcioniranja korisnika graduirano skalom ocjena od 0 do 4, pri čemu 0 znači najbolje, a 4 najlošije funkcioniranje. U okviru stručne podrške korisnicima Virtualne radionice i Radnog centra edukacijski rehabilitator provodi neposredan rad, pogotovo s onima za koje se ispostavi kako trenutno zbog vrste i stupnja oštećenja ili drugog razloga nisu u mogućnosti savladati sadržaj program koji se obrađuje, obavljati programom predviđene zadatke nailaze na teškoće u odnosima s nadređenima i/ili kolegama u grupi, imaju sniženu motivaciju, teškoće obavljanja svakodnevnih životnih aktivnosti i slično. Neposredan rad s korisnikom edukacijski rehabilitator ostvaruje različitim edukacijsko-rehabilitacijskim postupcima – vježbe motorike, percepcije, koordinacije, preciznosti, spretnosti, održavanja pažnje, relaksacije, bržeg uočavanja detalja, prostorne i vremenske orijentacije, planiranja radnog i slobodnog vremena, planiranja radnih zadataka itd. Pri tome koristi specifične materijale. Može provoditi i razgovore o teškoćama na koje korisnik nailazi u radu te savjetovanje mogućih načina njihovog prevladavanja, a jednako tako i sadržaje usmjerene postizanju veće samostalnosti u svakodnevnom životu, socijalnom povezivanju i slično. Navedeni postupci se provode unaprijed s instruktorom i korisnikom dogovorenim terminima kako se ne bi remetio radni proces, najčešće individualno, rjeđe u paru ili manjoj grupi od tri korisnika. Ovakav oblik rada također je dostupan i zaposlenicima s invaliditetom URIHO-a ukoliko za njega pokažu interes i to u sklopu URIHO-vog Savjetovališta, a koje ujedno nudi usluge psihologa i socijalnog radnika. Ponekad edukacijski rehabilitator može provesti grupnu radionicu sa otprilike sedam korisnika, pogotovo kada je primarni cilj veće socijalno povezivanje, unapređenje samostalnosti u svakodnevnom životu, kreativni rad ili neki oblik kulturnog uzdizanja. Tijekom ovih radionica mogu se provoditi razgovori o različitim temama uz priređene materijale, npr. zdravi stilovi života, korištenje tehničkih uređaja, hobiji i slobodno vrijeme, sport, zabava, muzika i sl. Grupne aktivnosti edukacijski rehabilitator može osmisliti te provesti i u suradnji s drugim članovima tima. O neposrednom radu s korisnikom sastavlja zabilješku kao dio mjesečnog izvještaja o korisniku. Pored cjelokupnog opisanog rada edukacijski rehabilitator osmišljava i provodi anonimne upitnike zadovoljstva korisnika boravkom i radom u Virtualnoj radionici i Radnom centru. Upitnik se sastoji od 32 tvrdnje, a korisnicima je ponuđeno da na skali ocjena od 1 do 5 ocijene stupanj slaganja s pojedinom tvrdnjom, pri čemu ocjena 1 znači najlošije, a 5 – najbolje. Time ocjenjuju vlastito zadovoljstvo nekoliko područja Virtualne radionice i Radnog centra kao što

stručna znanja i vještine koja steknu i/ili unaprijede tijekom profesionalne rehabilitacije, odnos s trenerima i instruktorima, odnos s ostalim korisnicima, odnos sa članovima stručnog tima, opremom, novčanom naknadom koju primaju tijekom profesionalne rehabilitacije, zadovoljstvo radionicama, zadovoljstvo na osobnom planu. Upitnik se primjenjuje i njegovi rezultati se obrađuju na početku boravka svake grupe korisnika i na kraju. Potom se vrši usporedba rezultata, a sve to pruža mogućnost povratne informacije o radu stručnog osoblja Virtualne radionice i Radnog centra te smjernice za eventualne dopune, izmjene i sl. Do sada su korisnici Radnog centra i Virtualne radionice pokazivali zadovoljstvo. Indeks srednje vrijednosti zadovoljstva iznosi 4,3. U prosjeku su najviše zadovoljni odnosom s radnim instruktorima i trenerima, a najmanje novčanom naknadom. U zadnje dvije godine u URIHO-voj Službi za rehabilitaciju, zaposlene su četiri osobe s invaliditetom na mjestu stručnih radnika, odnosno jedna zaposlenica na mjestu psihologa, a tri zaposlenice na mjestu edukacijskog rehabilitatora, što je novost u ovoj URIHO-voj Službi. Ove zaposlenice pored redovnih poslova dodatno provode specifičnu vrstu podrške zaposlenicima i korisnicima – tzv. „Peer counselling“. Zadnjih godinu dana stručni radnici Službe za rehabilitaciju među kojima su i edukacijski rehabilitatori osmišljavaju i provode edukaciju radnih instruktora u okviru Programa osposobljavanja radnih instruktora za rad s osobama s invaliditetom u zaštitnim radionicama, a koji je predviđen Pravilnikom o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Umjesto zaključka

Plan URIHO-a jest nastaviti trend zapošljavanja osoba s invaliditetom, proširenje proizvodnih i programa profesionalne rehabilitacije, djelokruga timova za stručnu podršku posebno na području „Peer counselling“- a i asistivne tehnologije, provođenja projekata, uspostavljanja partnerstva s drugim institucijama, stručnog usavršavanja osoblja, pružanje podrške u podizanju kvalitete života svih zaposlenika afirmativnim pristupom i pozitivnim pogledom na budućnost. U realizaciji opisanih ciljeva stručni tim će kao i do sada imati neprocjenjivu ulogu, pri čemu će edukacijski rehabilitator kao i ostali članovi tima na svoj način biti nezamjenjiv!

Literatura:

Majsec Sobota, V., Pintač, Ž., Barić, A. (2016.) *URIHO-v Radni centar – 2008 – 2016 Od ideje do Standarda usluga profesionalne rehabilitacije*. Zagreb: URIHO

Majsec Sobota, V., Vrbančić, S., Matoš Buršić, I. (2016.) *URIHO-va Virtualna radionica 2009-2016 Od ideje do standarda usluga profesionalne rehabilitacije*. Zagreb: URIHO

Monografija (2016). *70 godina zaštitnog zapošljavanja spomen-knjiga*. Zagreb: URIHO

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (Čl.7)

Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom (NN 75/18)

Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN 75/18)

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (Narodne novine, broj 39/2018)

Zećirević, V., Šeparović, T., Matoš, I., Pavlić Cindrić, M. (2015.) *Priručnik za instruktore - smjernice za rad instruktora u provedbi programa osposobljavanja na radnom mjestu za pomoćnog kuhara*. Zagreb: URIHO

Abstract

Key words: special education teacher for rehabilitation, vocational rehabilitation, employment

URIHO - Institution for Vocational Rehabilitation and Employment of people with disabilities is the largest sheltered workshop in Croatia, where people with disabilities work in various departments or manufacturing cells, where Working instructors are responsible for teaching, working process and quality for every employee. Professional team in The Department for rehabilitation contribute to working-social and psychosocial adjustments of employees with disabilities on their working places.

Important condition of increasing possibilities for employment and social inclusion of People with disabilities is Vocational rehabilitation.

URIHO's Department for rehabilitation have given extraordinarily contribute to this area, when Working center and Virtual workshop were opened. Their beneficiaries are long term unemployed People with disabilities, recommended by Center for Vocational rehabilitation Zagreb to enter the programmes. During six months period, with the help of working instructors and professionals, they are refreshing and upgrading their knowledge and skills, and participate in „soft skills“ training. By the end of Vocational rehabilitation, they go to practice. Beneficiaries with partial qualification in craft industry are usually involved in the Working center, while Virtual workshop users are trained within office professions. Tracking the process shows that a large number of users succeed in gaining employment after being involved in Working center and Virtual workshop.

In the above described processes, the role of educator - rehabilitator is primarily related to the working-social context, whether it is a user or an employee with disability.